

PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

redakcja naukowa Marek Górski

Ewa Badowska-Domagata, Anna Barczak, Karolina Bartniak
Marek Górski, Paweł Grabowski, Agnieszka Jaworowicz-Rudolf
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna, Katarzyna Kaźmierska-Stępnik
Anna Kempa-Dymińska, Joanna S. Kierzkowska, Piotr Korzeniowski
Monika A. Król, Magdalena Łysek, Magdalena Michalak
Joanna Miłkowska-Rębowska, Adrianna Ogonowska

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

4

PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

redakcja naukowa Marek Górski

Ewa Badowska-Domagata, Anna Barczak, Karolina Bartniak
Marek Górski, Paweł Grabowski, Agnieszka Jaworowicz-Rudolf
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna, Katarzyna Kaźmierska-Stępnik
Anna Kempa-Dymińska, Joanna S. Kierzkowska, Piotr Korzeniowski
Monika A. Król, Magdalena Łysek, Magdalena Michalak
Joanna Miłkowska-Rębowska, Adrianna Ogonowska

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

4

Stan prawny na 15 sierpnia 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Ewa Czech, prof. UwB

Wydawca

Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący

Livia Śpiewak

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części podręcznika napisali:

Ewa Badowska-Domagata – rozdz. 11 pkt 11.10, 11.12

Anna Barczak – rozdz. 11 pkt 11.15, 11.16

Karolina Bartniak – rozdz. 15 pkt 15.14

Marek Górski – wstęp, rozdz. 1 pkt 1.1–1.7, rozdz. 2 pkt 2.5, rozdz. 3 pkt 3.1–3.6, rozdz. 5, rozdz. 8, rozdz. 11 pkt 11.2–11.4, 11.6–11.9

Paweł Grabowski – rozdz. 4

Agnieszka Jaworowicz-Rudolf – rozdz. 6, rozdz. 7, rozdz. 15 pkt 15.8, 15.10–15.13

Aneta Kaźmierska-Patrzyzna – rozdz. 11 pkt 11.14, rozdz. 12, rozdz. 14 pkt 14.2, rozdz. 15 pkt 15.9

Katarzyna Kaźmierska-Stępnik – rozdz. 3 pkt 3.7

Anna Kempa-Dymińska – rozdz. 16 pkt 16.8

Joanna S. Kierzkowska – rozdz. 10, rozdz. 11 pkt 11.1, 11.5

Joanna S. Kierzkowska, Magdalena Michalak – rozdz. 1 pkt 1.9

Piotr Korzeniowski – rozdz. 2 pkt 2.1–2.4

Monika A. Król – rozdz. 15 pkt 15.1–15.7, rozdz. 16 pkt 16.7

Monika A. Król, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna – rozdz. 14 pkt 14.1

Magdalena Łysek – rozdz. 9 pkt 9.7

Magdalena Michalak – rozdz. 1 pkt 1.8, rozdz. 9 pkt 9.1–9.6, 9.8, 9.9, rozdz. 11 pkt 11.11, 11.13

Joanna Miłkowska-Rębowska, Marek Górski – rozdz. 16 pkt 16.1–16.6

Adrianna Ogonowska – rozdz. 13

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-463-4

4. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	21
Wstęp	27

Część pierwsza ZAGADNIENIA OGÓLNE

Rozdział 1

Zagadnienia wprowadzające	31
1.1. Środowisko i jego zagrożenia	31
1.2. Ochrona środowiska – od działań incydentalnych do polityki środowiskowej	35
1.3. Ochrona środowiska jako zadanie państwa	40
1.4. Prawo w ochronie środowiska	42
1.5. Normy administracyjnoprawne w ochronie środowiska	44
1.6. System przepisów prawa ochrony środowiska	45
1.7. Podstawowe założenia aktualnego systemu prawa ochrony środowiska	47
1.7.1. Zakres regulacji i rola ustawy ogólnej	47
1.7.2. Przepisy ogólne Prawa ochrony środowiska	48
1.7.3. Ustawa wprowadzająca i inne akty nowego systemu	49
1.8. Ochrona środowiska w prawie unijnym	50
1.8.1. Podstawy prawne kompetencji Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska	50
1.8.2. Zasady polityki w dziedzinie ochrony środowiska	52
1.8.3. Ustawodawstwo wtórne jako podstawowe źródło prawa ochrony środowiska	53
1.8.4. Dokumenty programowe – akty parapravne	54
1.9. Sprawiedliwość ekologiczna	57

Rozdział 2

Zasady ogólne prawa ochrony środowiska	60
2.1. Koncepcje zasad ogólnych w prawie polskim	60
2.2. Zasady ogólne w prawie ochrony środowiska – poglądy doktryny	61
2.3. Zasady prawa ochrony środowiska wynikające z przepisów Konstytucji RP	63
2.4. Zasady ogólne w regulacjach ustawowych	65
2.4.1. Uwagi wprowadzające	65
2.4.2. Zasada zrównoważonego rozwoju	66
2.4.3. Zasada kompleksowości	69
2.4.4. Zasada prewencji i zasada przezorności	71
2.4.5. Zasada przezorności	74
2.4.6. Zasada odpowiedzialności sprawcy – „zanieczyszczający płaci”	78
2.4.7. Zasada integracji wymagań ochrony środowiska w politykach, planach i programach	83
2.4.8. Zasada dostępu do informacji	86
2.4.9. Zasada partycypacji publicznej	87
2.4.10. Zasada ujednolicania	91
2.5. Zasada subsydiarności w prawie ochrony środowiska	94
2.5.1. Założenia ogólne zasady subsydiarności	94
2.5.2. Ochrona środowiska a zasada subsydiarności w prawie unijnym ...	95

Rozdział 3

Zarządzanie sprawami ochrony środowiska	97
3.1. Zarządzanie sprawami ochrony środowiska w świetle dokumentów prawa międzynarodowego	97
3.2. Rodzaje zadań administracji w dziedzinie ochrony środowiska	101
3.3. Zadania organizatorskie i bezpośrednio wykonawcze	103
3.3.1. Krajowe i lokalne planowanie strategiczne w ochronie środowiska	103
3.3.2. Zadania własne samorządu terytorialnego	105
3.3.3. Zadania związane z gospodarowaniem przestrzenią	106
3.3.4. Inne formy organizatorskiego działania organów lokalnych	107
3.4. Podział kompetencji w zakresie zadań zobowiązująco- -reglamentacyjnych	108
3.5. Podział kompetencji w zakresie zadań nadzorczo-kontrolnych	111
3.5.1. Zadania nadzorczo-kontrolne wykonywane przez administrację ogólną	111
3.5.2. Zadania wykonywane przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska	113
3.5.2.1. Zakres zadań Inspekcji Ochrony Środowiska	113
3.5.2.2. Uprawnienia kontrolne i nadzorcze Inspekcji Ochrony Środowiska	114

3.5.3. Inspekcja a organy samorządu terytorialnego	115
3.5.4. Państwowy monitoring środowiska	116
3.6. Dyrektorzy ochrony środowiska jako organy administracji rządowej w zakresie spraw ochrony środowiska	117
3.7. Zarządzanie środowiskowe w przedsiębiorstwie – system EMAS	119
3.7.1. Uwagi wprowadzające	119
3.7.2. System ekzarządzania i audytu EMAS w prawie unijnym	121
3.7.3. Wdrożenie wymagań systemu ekzarządzania i audytu EMAS w polskim prawie wewnętrznym	126

Rozdział 4

Procedury ocen oddziaływania na środowisko	134
4.1. Założenia ogólne	134
4.2. Procedura oceny strategicznej	136
4.2.1. Zakres obowiązku przeprowadzenia procedury	136
4.2.2. Przebieg procedury oceny strategicznej	139
4.3. System procedur oceny indywidualnej	141
4.3.1. Pojęcie przedsięwzięcia i kategorie przedsięwzięć	141
4.3.2. Typy procedur oceny indywidualnej	144
4.3.3. Cele prowadzenia procedur oceny indywidualnej	145
4.4. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach i procedura oceny podstawowej	146
4.4.1. Zakres obowiązku uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach	146
4.4.2. Właściwość organów w zakresie wydawania decyzji środowiskowych	150
4.4.3. Postępowanie w sprawie wydania decyzji środowiskowej	153
4.4.4. Procedura oceny podstawowej	155
4.4.5. Ustalenie treści decyzji środowiskowej	162
4.4.6. Nadzór nad prawidłowością decyzji środowiskowych	165
4.4.7. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko	168
4.5. Procedura oceny uzupełniającej	170
4.6. Procedura oceny „naturowej”	175
4.7. Procedury oceny transgranicznej	178
4.7.1. Zakres obowiązku przeprowadzenia postępowań transgranicznych	178
4.7.2. Postępowanie transgraniczne dotyczące przedsięwzięć	179
4.7.3. Postępowanie transgraniczne dotyczące projektowanych dokumentów	181
4.7.4. Postępowanie transgraniczne dotyczące skutków pochodzących z innego państwa	181
4.8. Przeglądy ekologiczne	182

Rozdział 5

Dostęp do informacji i partycypacja publiczna w ochronie środowiska	184
5.1. Dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie	184
5.1.1. Prawo do informacji o środowisku w prawie unijnym i wewnętrznym	184
5.1.2. Tryby udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie . . .	186
5.1.2.1. Upowszechnianie informacji o środowisku	186
5.1.2.2. Dostęp do informacji o środowisku na wniosek	187
5.1.3. Odmowa udostępnienia informacji o środowisku i jego ochronie . . .	188
5.1.4. Opłaty za dostęp do informacji	193
5.2. Udział społeczeństwa w podejmowaniu rozstrzygnięć związanych z ochroną środowiska	194
5.2.1. Prawo składania uwag i wniosków	194
5.2.2. Obowiązki organów administracji	195
5.2.3. Udział organizacji ekologicznych w postępowaniach związanych z udziałem społeczeństwa	196

Rozdział 6

Instrumenty finansowoprawne	200
6.1. Instrumenty finansowoprawne w systemie przepisów ochrony środowiska	200
6.2. Opłaty za korzystanie ze środowiska	203
6.2.1. Teoretyczne założenia systemu opłat	203
6.2.2. Opłaty przewidywane przez Prawo ochrony środowiska	203
6.2.3. Opłaty związane z ochroną powierzchni i zasobów wnętrza ziemi	205
6.2.4. Opłaty przewidywane przepisami ustawy o ochronie przyrody	206
6.2.5. Opłaty przewidywane przepisami ustawy Prawo wodne z 2017 r. . . .	208
6.3. Administracyjne sankcje finansowe za naruszanie zasad korzystania z zasobów środowiska	209
6.3.1. Ogólne założenia systemu sankcji finansowych. Odraczenie i umarzanie kar i opłat	209
6.3.2. Opłaty podwyższone	211
6.3.3. Administracyjne kary pieniężne	213
6.3.3.1. Uwagi wprowadzające	213
6.3.3.2. Kary nakładane na podstawie przepisów Prawa ochrony środowiska	214
6.3.3.3. Kary pieniężne przewidywane przepisami ustawy o ochronie przyrody	216
6.3.3.4. Administracyjne kary pieniężne o charakterze „widełkowym”	218
6.3.3.5. Administracyjne kary pieniężne w ustawie o odpadach	218
6.3.4. Opłata produktowa	220

6.4. Fundusze celowe w ochronie środowiska	222
6.4.1. Założenia ogólne systemu funduszewego	222
6.4.2. Przychody funduszy środowiskowych	223
6.4.3. Formy prawne finansowania zadań przez fundusze środowiskowe	224
6.4.4. Organizacja funduszy środowiskowych	224
6.5. Różnicowanie stawek podatków i innych danin publicznych służące osiąganiu celów ochrony środowiska	225

Rozdział 7

Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska	227
7.1. Uwagi wprowadzające	227
7.2. Odpowiedzialność cywilna	227
7.2.1. Założenia ogólne	227
7.2.2. Przepisy Kodeksu cywilnego	229
7.2.3. Prawo ochrony środowiska	231
7.2.4. Ustawy szczególne	232
7.2.5. Konwencja z Lugano z 1993 r. o odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone działalnością niebezpieczną dla środowiska	233
7.3. Odpowiedzialność karna	234
7.3.1. Założenia ogólne	234
7.3.2. Przepisy przeciw środowisku w Kodeksie karnym	235
7.3.3. Przepisy przeciw środowisku w ustawach szczególnych	239
7.3.4. Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych	241
7.3.5. Odpowiedzialność karna w ochronie środowiska w przepisach prawa międzynarodowego i unijnego	244
7.4. Odpowiedzialność administracyjna	246
7.4.1. Założenia ogólne	246
7.4.2. Sankcyjne decyzje zobowiązujące	248
7.4.3. Sankcyjne decyzje wstrzymujące	250
7.4.3.1. Uwagi wprowadzające	250
7.4.3.2. Wstrzymanie działalności	252
7.4.3.3. Wstrzymanie użytkowania instalacji	253
7.5. Odpowiedzialność z tytułu zapobiegania i naprawiania szkód w środowisku	257

Część druga REGULACJE SEKTOROWE

Rozdział 8

Ochrona jakości środowiska i prawo emisyjne	263
8.1. Ogólne założenia regulacji	263

8.2. Ochrona jakości zasobów środowiska	264
8.2.1. Ustalanie wymagań dotyczących jakości środowiska	264
8.2.2. Programy naprawcze	265
8.3. Ochrona przed zanieczyszczeniami – wymagania o charakterze ogólnym	267
8.3.1. Zakres prawnej ochrony środowiska przed zanieczyszczeniem ...	267
8.3.2. Ochrona przed zanieczyszczeniem – wymagania dotyczące instalacji	269
8.3.3. Obszar ograniczonego użytkowania	271
8.3.4. Strefy przemysłowe	274
8.3.5. Standardy emisyjne z instalacji	275
8.3.6. Ochrona przed zanieczyszczeniem – wymagania dotyczące substancji i produktów	276
8.3.7. Ochrona przed zanieczyszczeniem – obowiązki zarządzających źródłami liniowymi i rozproszonymi	277
8.4. Pozwolenia emisyjne	278
8.4.1. Ogólne założenia systemu decyzji reglamentujących korzystanie ze środowiska	278
8.4.2. Charakter prawny pozwolenia emisyjnego	280
8.4.3. Warunki wydania pozwolenia emisyjnego	283
8.4.4. Treść pozwolenia emisyjnego	286
8.4.5. Wygaśnięcie, cofnięcie i ograniczenie pozwolenia	287
8.5. Pozwolenia zintegrowane	290
8.5.1. Pozwolenie zintegrowane jako pozwolenie emisyjne	290
8.5.2. Koncepcja najlepszych dostępnych technik a treść pozwolenia zintegrowanego	292
8.5.3. Inne odrębności pozwoleń zintegrowanych	293
8.6. Obowiązek prowadzenia pomiarów emisji	297

Rozdział 9

Ochrona powietrza	298
9.1. Uwagi wprowadzające	298
9.2. Ochrona powietrza w prawie międzynarodowym i unijnym	298
9.2.1. Konwencja genewska wraz z protokołami dodatkowymi	298
9.2.2. Konwencja wiedeńska w sprawie ochrony warstwy ozonowej. Protokół montrealcki wraz z poprawkami	300
9.2.3. Konwencja klimatyczna	301
9.2.4. Ochrona powietrza w prawie unijnym	304
9.3. Ochrona jakości powietrza	307
9.3.1. Standardy jakości powietrza	307
9.3.2. Badanie przestrzegania standardów jakości środowiska	311
9.3.3. Prawne konsekwencje naruszenia standardów jakości powietrza	313

9.3.4. Wartości odniesienia	316
9.4. Ustalanie dopuszczalnych poziomów emisji do powietrza	316
9.4.1. Standardy emisyjne z instalacji	316
9.4.2. Pozwolenia na emisję gazów i pyłów do powietrza	317
9.4.3. Obowiązek prowadzenia pomiarów emisji	319
9.5. Ochrona warstwy ozonowej	320
9.5.1. Uwagi wprowadzające	320
9.5.2. Podstawowe założenia ochrony warstwy ozonowej według przepisów rozporządzenia 1005/2009	320
9.5.3. Regulacje prawa wewnętrznego	323
9.6. Obrót uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych	329
9.6.1. Założenia i źródła regulacji	329
9.6.2. System handlu uprawnieniami do emisji	330
9.6.3. Zakres ustawy i jej podstawowe cele	331
9.6.4. Administrowanie systemem i Krajowy rejestr jednostek Kioto i uprawnień do emisji	332
9.6.5. Przydział uprawnień do emisji	333
9.6.5.1. Uwagi wprowadzające	333
9.6.5.2. Przydział uprawnień do emisji na produkcję inną niż produkcja energii elektrycznej	334
9.6.5.3. Przydział uprawnień do emisji operatorom statków powietrznych	335
9.6.5.4. Przydział uprawnień do emisji w okresie rozliczeniowym 2013–2020 dla instalacji wytwarzających energię elektryczną	337
9.6.6. Monitorowanie, raportowanie i rozliczanie emisji gazów cieplarnianych	338
9.6.7. Zezwolenia na emisję gazów cieplarnianych	339
9.6.8. Handel uprawnieniami do emisji	340
9.6.9. Sankcje	341
9.7. Odnawialne źródła energii w systemie prawnej ochrony powietrza i innych elementów środowiska	342
9.7.1. Założenia regulacji	342
9.7.2. Odnawialne źródła energii w przepisach Unii Europejskiej	343
9.7.3. Odnawialne źródła energii w przepisach krajowych	355
9.7.4. Agencja Energii Odnawialnej	363
9.8. Ochrona przed hałasem	364
9.8.1. Standardy imisyjne w ochronie przez hałasem	364
9.8.2. Badanie przestrzegania wymagań imisyjnych	365
9.8.3. Ustalanie dopuszczalnej emisji hałasu i pomiary hałasu	366
9.9. Ochrona przed polami elektromagnetycznymi	367

Rozdział 10**Zapobieganie skutkom poważnych awarii i ich usuwanie.**

Postępowanie z substancjami chemicznymi i produktami biobójczymi	370
10.1. Uwagi wprowadzające	370
10.2. Regulacje międzynarodowe	370
10.3. Przeciwdziałanie poważnym awariom w prawie wewnętrznym	376
10.3.1. Uwagi wprowadzające	376
10.3.2. Zasady kwalifikacji instalacji do określonych kategorii zakładów	379
10.3.3. Zgłoszenie obiektów niebezpiecznych	380
10.3.4. Programy zapobiegania awariom i opracowanie systemu bezpieczeństwa	382
10.3.5. Raport o bezpieczeństwie	384
10.3.6. Plany operacyjno-ratownicze	385
10.3.7. System kontroli i nadzoru	388
10.4. Postępowanie z substancjami i preparatami chemicznymi	392
10.4.1. Postępowanie z substancjami w prawie międzynarodowym i unijnym	392
10.4.2. Postępowanie z substancjami chemicznymi i ich mieszaninami według przepisów prawa wewnętrznego	395
10.5. Postępowanie z produktami biobójczymi	398

Rozdział 11

Gospodarowanie odpadami	403
11.1. System przepisów o odpadach	403
11.2. Zakres przedmiotowy ustawy o odpadach i podstawowe definicje	408
11.3. Gospodarka odpadami i zasady jej prowadzenia	415
11.3.1. Gospodarka odpadami i jej główne elementy	415
11.3.2. Zasady ogólne postępowania z odpadami	419
11.4. Podstawowe obowiązki podmiotów gospodarujących odpadami	425
11.5. Planowanie w gospodarce odpadami	426
11.6. Reglamentacja postępowania z odpadami	428
11.6.1. Prawna reglamentacja wytwarzania odpadów	428
11.6.2. Prawna reglamentacja gospodarowania odpadami	431
11.6.3. Gospodarowanie odpadami a pozwolenie zintegrowane	435
11.6.4. Magazynowanie odpadów	436
11.6.5. Reglamentacja świadczenia określonych usług komunalnych ...	437
11.7. Usuwanie odpadów	438
11.8. Ewidencja odpadów i baza danych o odpadach	439
11.9. Prawna regulacja standardów przetwarzania odpadów	440
11.9.1. Uwagi wprowadzające	440
11.9.2. Mechaniczno-biologiczne przetwarzanie odpadów	440

11.9.3. Składowanie odpadów	442
11.9.4. Procesy termicznego przekształcania odpadów	448
11.10. Postępowanie z odpadami opakowaniowymi	449
11.11. Postępowanie z pojazdami samochodowymi wycofanymi z użytku	458
11.11.1. Uwagi wprowadzające	458
11.11.2. Regulacje unijne	458
11.11.3. Ustawa o recyklingu pojazdów samochodowych wycofanych z eksploatacji	459
11.11.3.1. Uwagi wprowadzające	459
11.11.3.2. Obowiązki wprowadzających pojazdy	460
11.11.3.3. Obowiązki właścicieli pojazdów	462
11.11.3.4. Obowiązki przedsiębiorców prowadzących stacje demontażu	463
11.11.3.5. Obowiązki przedsiębiorców prowadzących punkty zbierania pojazdów	464
11.11.3.6. Obowiązki przedsiębiorców eksploatujących strzępiarki	466
11.11.3.7. Gwarancje przestrzegania przepisów ustawy	466
11.12. Postępowanie ze zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym ...	467
11.12.1. Postępowanie ze zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym w prawodawstwie unijnym	467
11.12.2. Postępowanie ze zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym w przepisach prawa polskiego	470
11.12.2.1. Uwagi wprowadzające	470
11.12.2.2. Obowiązki wprowadzającego sprzęt	474
11.12.2.3. Obowiązki użytkowników sprzętu elektrycznego i elektronicznego	475
11.12.2.4. Obowiązki zbierających zużyty sprzęt	475
11.12.2.5. Obowiązki prowadzących zakłady przetwarzania	476
11.12.2.6. Obowiązki prowadzących działalność w zakresie recyklingu oraz w zakresie innych niż recykling procesów odzysku	477
11.12.2.7. Organizacje odzysku sprzętu elektrycznego i elektronicznego	477
11.12.2.8. Nadzór i gwarancje przestrzegania przepisów ustawy	479
11.13. Postępowanie ze zużytymi bateriami i akumulatorami	480
11.14. Postępowanie z odpadami wydobywczymi	485
11.15. Postępowanie z odpadami komunalnymi	488
11.15.1. Zakres regulacji w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	488

11.15.2.	Systemy postępowania z odpadami komunalnymi	489
11.15.3.	Prawa i obowiązki jednostek samorządu terytorialnego w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	490
11.15.4.	Obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	495
11.15.5.	Obowiązki odbierających odpady komunalne	495
11.16.	Transgraniczne przemieszczanie odpadów	497
11.16.1.	Zakres regulacji prawnej	497
11.16.2.	Zakres obowiązywania przepisów rozporządzenia 1013/2006	497
11.16.3.	Stosowanie przepisów aktów prawa Unii Europejskiej dotyczących międzynarodowego obrotu odpadami	499

Rozdział 12

Gospodarowanie wodami śródlądowymi	502	
12.1.	Podstawowe założenia regulacji	502
12.2.	Gospodarowanie wodami w prawie Unii Europejskiej	503
12.2.1.	Uwagi wprowadzające	503
12.2.2.	Dyrektywa ramowa w sprawie polityki wodnej Unii	503
12.2.3.	Ochrona wód w dyrektywach szczegółowych	506
12.3.	System zarządzania wodami w Polsce	509
12.3.1.	Ogólne założenia tworzenia i funkcjonowania systemu	509
12.3.2.	Ewolucja systemu zarządzania wodami w Polsce	509
12.3.3.	Prawne instrumenty zarządzania wodami	515
12.4.	Własność i prawne formy korzystania z wód	516
12.4.1.	Własność wód i obowiązki ich właścicieli	516
12.4.2.	Korzystanie z wód	517
12.4.2.1.	Uwagi wprowadzające	517
12.4.2.2.	Powszechne korzystanie z wód publicznych	518
12.4.2.3.	Zwykłe korzystanie z wód	519
12.4.2.4.	Szczególne korzystanie z wód	520
12.4.2.5.	Usługi wodne	521
12.5.	Planowanie w gospodarowaniu wodami	523
12.6.	Reglamentacja korzystania z wód	527
12.7.	Ochrona wód przed zanieczyszczeniem	536
12.7.1.	Rozwój ustawodawstwa	536
12.7.2.	Ochrona jakości wód	539
12.7.2.1.	Uwagi wprowadzające	539
12.7.2.2.	Ustalenie wymagań jakościowych dla wód	539
12.7.2.3.	Standardy jakości wód	543
12.7.2.4.	Monitoring jakości wód	544
12.8.	Prawne instrumenty ochrony wód przed zanieczyszczeniem	544
12.8.1.	Uwagi wprowadzające	544

12.8.2. Standardy emisyjne dotyczące ścieków	545
12.8.3. Określenie warunków wprowadzania ścieków do wód	547
12.8.4. Ochrona wód przed azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych	547
12.8.5. Obowiązek instalowania i eksploataowania urządzeń ochronnych	548
12.8.6. Obowiązek uzyskania zgody na odprowadzanie ścieków	550
12.8.7. Obowiązek prowadzenia pomiarów ścieków	550
12.8.8. Obszarowa ochrona ujęć i źródeł wody	552
12.9. Naprawianie szkód powstałych w związku z gospodarowaniem wodami	553
12.10. Zaopatrzenie w wodę i usuwanie ścieków komunalnych	554

Rozdział 13

Ochrona wód morskich	560
13.1. Ochrona wód morskich w świetle prawa międzynarodowego	560
13.1.1. Regulacje o charakterze ogólnym	560
13.1.2. Konwencja helsińska z 1974 i 1992 r.	569
13.1.3. Konwencja z Montego Bay	575
13.1.4. Ochrona morza w aktach prawa pochodnego Unii Europejskiej	577
13.2. Ochrona wód morskich w prawie wewnętrznym	580
13.2.1. Ustawa o obszarach morskich z 1991 r.	580
13.2.2. Ustawa o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki	586
13.2.2.1. Zakres obowiązywania przepisów	586
13.2.2.2. Obowiązki związane z postępowaniem z odpadami	588
13.2.2.3. Postępowanie z wodami balastowymi i osadami	590
13.2.2.4. Obowiązki informacyjne i sygnalizacyjne	592
13.2.2.5. Obowiązki organów administracji morskiej	594
13.2.3. Ustawa o bezpieczeństwie morskim	596
13.2.4. Postępowanie z odpadami pochodzącymi ze statków	596

Rozdział 14

Gospodarowanie zasobami geosfery	599
14.1. Ochrona powierzchni ziemi	599
14.1.1. Pojęcie powierzchni ziemi i cel jej ochrony	599
14.1.2. Zakres i cel ochrony powierzchni ziemi	602
14.1.3. Instrumenty ochrony powierzchni ziemi	607
14.1.4. Rola organów samorządu terytorialnego w zakresie ochrony powierzchni ziemi	623
14.1.4.1. Uwagi wprowadzające	623

14.1.4.2. Zadania powierzone organom samorządu województwa	623
14.1.4.3. Zadania powierzone organom powiatu	626
14.1.4.4. Zadania powierzone organom gminy	631
14.2. Korzystanie z kopaliny użytecznych	633
14.2.1. Cele i zakres obowiązywania ustawy	633
14.2.2. Własność górnicza, użytkowanie górniczne oraz inne uprawnienia górniczne	635
14.2.3. Koncesje	637
14.2.4. Wydobywanie kopaliny	640
14.2.5. Szkody górniczne	643
14.2.5.1. Pojęcie szkody górnicznej	643
14.2.5.2. Przedmiot szkody i jej powstanie	644
14.2.5.3. Związek przyczynowy	644
14.2.5.4. Naprawianie szkód górnicznych	646
14.2.5.5. Sposób naprawienia szkody górnicznej	647
14.2.5.6. Obowiązek naprawienia szkody górnicznej w postaci zaniku wody lub utraty jej przydatności	649
14.2.5.7. Tryb dochodzenia roszczeń na gruncie Prawa geologicznego i górniczego	650
14.2.6. Podziemne składowanie dwutlenku węgla	651

Rozdział 15

Ochrona różnorodności biologicznej	652
15.1. Uwagi wprowadzające	652
15.2. Ochrona przyrody – zagadnienia ogólne	656
15.3. Ochrona różnorodności biologicznej w prawie międzynarodowym i europejskim	660
15.3.1. Międzynarodowe źródła prawa ochrony różnorodności biologicznej	660
15.3.2. Europejskie źródła prawa ochrony różnorodności biologicznej	667
15.4. Ewolucja regulacji prawnej w zakresie ochrony różnorodności biologicznej w Polsce	672
15.4.1. Geneza i motywy ochrony przyrody	672
15.4.2. Rozwój prawnej ochrony przyrody na ziemiach polskich	676
15.5. Zasady prawa ochrony przyrody	691
15.6. Zakres regulacji ustawy o ochronie przyrody	694
15.6.1. Przedmiotowy zakres regulacji	694
15.6.2. Podmiotowy zakres regulacji – organizacja ochrony przyrody	700
15.7. Instrumenty organizatorskie w ochronie przyrody	706
15.7.1. Podstawowe dokumenty programowe i planistyczne	706

15.7.2. Plany ochrony	712
15.7.3. Rejestry	714
15.8. Formy ochrony przyrody	715
15.8.1. Uwagi wprowadzające	715
15.8.2. Podział form ochrony przyrody	716
15.8.3. Ogólne założenia ustanawiania, znoszenia i zmiany granic prawnych formy ochrony przyrody	717
15.8.4. Formy ochrony obszarowej	719
15.8.4.1. Uwagi wprowadzające	719
15.8.4.2. Park narodowy i rezerwat przyrody	719
15.8.4.3. Park krajobrazowy i obszar chronionego krajobrazu ...	727
15.8.5. Formy ochrony obiektowej	730
15.8.6. Ochrona gatunkowa i jej formy	732
15.8.6.1. Idea ochrony gatunkowej	732
15.8.6.2. Zakres ochrony gatunkowej	733
15.8.6.3. Strefy ochrony ostoi i stanowisk	738
15.8.6.4. Międzynarodowy obrót gatunkami chronionymi ...	738
15.8.6.5. Zgłoszenie do rejestru	740
15.8.6.6. Planowanie w zakresie ochrony gatunkowej	741
15.8.6.7. Odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez zwierzęta	741
15.9. Obszary Natura 2000	743
15.10. Ochrona <i>ex situ</i>	749
15.11. Ochrona powszechna	756
15.12. Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody	756
15.13. Ochrona terenów zieleni i zadrzewień	759
15.13.1. Zakres ochrony	759
15.13.2. Reglamentacja usuwania drzew i krzewów	760
15.14. Prawna ochrona krajobrazu	763
15.14.1. Krajobraz – pojęcie, rodzaje i funkcje	763
15.14.2. Ochrona krajobrazu w regulacjach prawnomiędzynarodowych i prawie unijnym	765
15.14.3. Krajobraz w ujęciu prawnym	767
15.14.4. Miejsce ochrony prawnej krajobrazu w polskim systemie prawnym ochrony środowiska	769
15.14.5. Prawne narzędzia ochrony krajobrazu	771
15.14.6. Krajobraz jako niematerialne dziedzictwo kulturowe	775

Rozdział 16

Ochrona użytkowa zasobów biosfery	778
16.1. Uwagi wprowadzające	778
16.2. Korzystanie z zasobów leśnych	778
16.2.1. Zakres regulacji prawnej	778

16.2.2.	Gospodarka leśna	780
16.2.3.	Plan urządzenia lasu	783
16.2.4.	Zasady udostępniania lasów	784
16.2.5.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe	786
16.2.6.	Służba Leśna	786
16.3.	Korzystanie z zasobów zwierzyny łownej	788
16.3.1.	Zakres regulacji prawnej	788
16.3.2.	Zasady prowadzenia gospodarki łowieckiej	788
16.3.3.	Reglamentacja pozyskiwania zwierzyny	793
16.3.4.	Polski Związek Łowiecki	796
16.3.5.	Państwowa Straż Łowiecka	798
16.3.6.	Postępowanie w sprawach związanych ze szkodami łowieckimi	799
16.4.	Ochrona użytkowa zasobów żywych wód śródlądowych	801
16.4.1.	Zakres regulacji prawnej	801
16.4.2.	Zasady gospodarowania zasobami żywymi wód śródlądowych	802
16.4.3.	Środki prawne ochrony zasobów żywych wód śródlądowych	804
16.4.4.	Państwowa Straż Rybacka	808
16.5.	Korzystanie z zasobów żywych mórz	810
16.5.1.	Zakres regulacji prawnej	810
16.5.2.	Wspólna Polityka Rybołówstwa	811
16.5.3.	Ustawa o rybołówstwie morskim – zakres regulacji	812
16.5.4.	Wykonywanie rybołówstwa	813
16.5.5.	Prawne środki ochrony zasobów żywych Morza Bałtyckiego ...	815
16.5.6.	Organy administracji w zakresie rybołówstwa morskiego	817
16.6.	Humanitarna ochrona zwierząt	818
16.6.1.	Zakres regulacji prawnej	818
16.6.2.	Obowiązek humanitarnego traktowania zwierząt	820
16.6.3.	Obowiązki związane z transportem zwierząt	823
16.6.4.	Postępowanie ze zwierzętami gospodarskimi	823
16.6.5.	Postępowanie ze zwierzętami domowymi	825
16.6.6.	Postępowanie ze zwierzętami dziko żyjącymi	827
16.6.7.	Postępowanie ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych	827
16.6.8.	Reglamentacja przeprowadzania procedur doświadczalnych z użyciem zwierząt	828
16.7.	Ochrona biosfery w działalności rolniczej	831
16.7.1.	Geneza prawnej regulacji ochrony biosfery w działalności rolniczej w Polsce	831

16.7.2. Ochrona biosfery przed nadmierną chemizacją w rolnictwie ...	836
16.7.2.1. Uwagi wprowadzające	836
16.7.2.2. Wprowadzanie do obrotu i stosowanie środków ochrony roślin	836
16.7.2.3. Wprowadzanie do obrotu i stosowanie nawozów i środków poprawiających właściwości gleby	839
16.7.2.4. Integrowana produkcja roślin	841
16.7.3. Ochrona różnorodności biologicznej przez ograniczenie stosowania organizmów genetycznie zmodyfikowanych w rolnictwie	843
16.7.4. Ochrona różnorodności biologicznej w działalności rolniczej	845
16.7.4.1. Uwagi wprowadzające	845
16.7.4.2. Wymogi wzajemnej zgodności	846
16.7.4.3. Płatność za działania środowiskowe	848
16.7.5. Programy rolno-środowiskowo-klimatyczne	852
16.7.6. Rolnictwo ekologiczne	855
16.7.6.1. Koncepcja rolnictwa ekologicznego	855
16.7.6.2. Podstawy prawne w zakresie produkcji ekologicznej	856
16.7.6.3. Pojęcie i cele rolnictwa ekologicznego	858
16.7.6.4. Zasady produkcji ekologicznej	860
16.7.6.5. Produkty i substancje stosowane w rolnictwie oraz kryteria ich dopuszczenia	862
16.8. Prawne uregulowanie postępowania z organizmami genetycznie modyfikowanymi	864
16.8.1. Organizmy genetycznie zmodyfikowane w prawie unijnym ...	864
16.8.2. Organizmy genetycznie zmodyfikowane w prawie polskim ...	868
Bibliografia	875

WSTĘP

Prawo ochrony środowiska jest grupą przepisów o dużej doniosłości społecznej, dość nową i w ostatnich czasach bardzo rozbudowywaną. Rozwiązania obowiązujące w Polsce uległy gruntownym zmianom w początkach obecnego wieku, czego główną przyczyną był obowiązek dostosowania ich do ówczesnych wymagań prawa wspólnotowego. Regulacje te podlegają dalszym zmianom i uzupełnieniom – tak częstym, że stwarzającym trudności w ich śledzeniu i ogarnięciu nawet specjalistom tematyki. Skutkiem jest również dość szybkie dezaktualizowanie się opracowań podejmujących trud usystematyzowania problemów prawnej ochrony środowiska, w dodatku opracowań rzadko powstających.

Wszystkie te względy skłaniają do podjęcia kolejnej próby zmierzenia się z tą tak szeroką materią regulacji prawnej, próby uzasadnionej także potrzebą uwzględnienia kolejnych licznych i szerokich nowelizacji dokonanych po 2018 r., a więc nieuwjętych w poprzednim wydaniu. Nowa wersja podręcznika ma ułatwić zapoznanie się z tymi zagadnieniami, zwłaszcza przez studentów studiów prawniczych i administracyjnych. Mamy jednak nadzieję, że omówienia te przydadzą się również specjalistom innych dziedzin, zajmującym się ochroną środowiska, a być może i wszystkim szukającym odpowiedzi na różne pytania z takimi kwestiami związane. Niniejsza pozycja uaktualnia, rozwija, uzupełnia i modyfikuje opracowanie przygotowane przez zespół autorów najpierw dla potrzeb Wyższej Szkoły Informatyki i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy (obecnie Bydgoska Szkoła Wyższa) na początku 2006 r., a po gruntownych zmianach wydane przez Wydawnictwo Wolters Kluwer w 2009 r. i zaktualizowane w 2014 oraz 2018 r.

Zamierzeniem autorów było uwzględnienie wszystkich problemów objętych regulacją prawną, a związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska, na podstawie możliwie najbardziej aktualnych przepisów. Stąd opracowanie wychodzi od zagadnień wprowadzających, dotyczących ogólnych podstaw działań ochronnych i ich podstawowych założeń. Analizy dotyczące kwestii prawnych podzielono na dwie części, odpowiadające faktycznie już istniejącej, zdaniem autorów, systematyce wewnętrznej tej grupy przepisów – wyodrębniono bowiem przepisy ogólne i sektorowe, te ostatnie mające charakter części materialnej prawa ochrony środowiska.

Podział miał też na celu próbę bardziej uporządkowanego, systemowego spojrzenia na całość regulacji.

Podręcznik przygotował zespół autorów związanych głównie z Wydziałami Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Szczecińskiego, a także z innymi uczelniami i instytucjami. Redakcji merytorycznej dokonał zaś prof. dr hab. Marek Górski (Uniwersytet Szczeciński).

Opracowanie uwzględnia stan prawny na 15.08.2021 r.

Część pierwsza

ZAGADNIENIA OGÓLNE

Rozdział 1

ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1.1. Środowisko i jego zagrożenia

Termin „środowisko”, używany zwykle z dodatkowymi określeniami, np. „środowisko naturalne”, „środowisko geograficzne”, „środowisko społeczne”, „środowisko człowieka”, nie jest w pełni jednoznacznie rozumiany. Według T. Bartkowskiego zasadnicza, ogólna definicja **środowiska** to „zbiór czynników oddziałujących na podmiot środowiska”¹. Na podstawie tej definicji „środowisko” może być rozumiane zarówno jako zbiór rzeczy materialnych i energii wraz z ich oddziaływaniami wzajemnymi i na podmiot środowiska, jak i tylko jako zbiór samych oddziaływań. Częściej przyjmuje się rozumienie pierwsze, które można byłoby nazwać „materialnym”. Także w zależności od zakresu znaczeniowego pojęcia „podmiot środowiska” możemy mieć do czynienia ze środowiskiem konkretnego podmiotu (jednostki, indywiduum) bądź ze środowiskiem pewnych zbiorowości (społeczeństwo, gatunek). W tym przypadku termin „środowisko” częściej używany jest w znaczeniu środowiska zbiorowego, w sumie jednak jest to zbiorowość środowisk indywidualnych i mniejszych grup. Na tej podstawie mówi się o „hierarchiczności środowiska” – takim układem hierarchicznym jest np. środowisko człowieka (jako gatunku) – indywiduum – rodzina – większe grupy ludzkie – społeczeństwo – gatunek. Do pojęcia środowiska człowieka (środowisko życia człowieka – *human environment*) należałoby zatem włączyć dwa elementy:

- 1) ogół czynników materialnych oddziałujących wzajemnie i na człowieka jako gatunek, członka pewnych zbiorowości, i indywidualną jednostkę wraz z tymi oddziaływaniami;
- 2) ludzi jako elementy tego środowiska oddziałujące na inne jego czynniki i na siebie wzajemnie, wraz z tymi oddziaływaniami².

¹ T. Bartkowski, *Kształtowanie i ochrona środowiska*, Warszawa 1979, s. 47.

² A. Ciborowski, *Polityka kształtowania środowiska. Wybrane elementy*, Warszawa 1981, s. 103.

W naukach biologicznych używane są terminy: „środowisko biologiczne”, „ekosystem”, „biocenoza”, „biotop” i pokrewne, współcześnie w szczególności „biosfera”. W ujęciu encyklopedycznym **środowisko biologiczne** to „ogół czynników ekologicznych zarówno abiotycznych, jak i biotycznych, mających bezpośrednie znaczenie dla życia i rozwoju organizmów danego gatunku lub jego populacji. Czynniki środowiska wpływają wzajemnie na siebie, a współdziałając, tworzą, mówiąc ogólnie, zespoły warunków środowiskowych (klimatycznych, glebowych i in.), w jakich bytuje dany organizm czy populacja”³. Biosfera jest z kolei rozumiana jako suma wszystkich organizmów żywych, ich biomasa i przestrzeń, jaką zajmują oraz bardzo rozbudowany, złożony i wciąż nie do końca poznany system ekologiczny (ekosystem)⁴. Badaniami nad strukturą tego systemu zajmuje się „ekologia” – według Ch.J. Krebsa „nauka o zależnościach decydujących o liczebności i rozmieszczeniu organizmów”⁵.

Według P. Trojana⁶ przez **ekosystem** należy rozumieć „wszelkie układy przyrodnicze, w obrębie których realizują się zjawiska, zachodzą związki i przebiegają procesy o charakterze ekologicznym”. Wyróżniane są trzy typy ekosystemów:

- 1) monocen – w jego skład wchodzi pojedynczy organizm i jego bezpośrednie otoczenie (tzw. monotop);
- 2) democen – składający się z populacji jednogatunkowej (grupy) osobników oraz jej środowiska;
- 3) pleocen – w jego skład wchodzi wszystkie populacje zamieszkujące określone siedlisko i pozostające ze sobą w związkach ekologicznych.

W praktyce pojęcie ekosystemu jest używane głównie dla określenia jego trzeciego typu, czyli pleocenu. W tym typie ekosystemu specyficznym warunkom siedliskowym odpowiada specyficzny skład flory i fauny, jego komponenty biologiczne nazywane są biocenozą, a swoisty układ warunków siedliskowych to biotop. Dla właściwego funkcjonowania ekosystemu musi istnieć równowaga między wszystkimi jego elementami składowymi.

Środowisko geograficzne ujmowane jest definicyjnie jako „otoczenie fizyczne i biotyczne, w którym żyje społeczeństwo ludzkie”. Środowisko geograficzne w tym ujęciu to naturalna i przekształcona przyroda oraz elementy antropogeniczne – całe tzw. środowisko urbanizacyjne, czyli wszelkiego rodzaju budynki, budowle, sieć komunikacyjna, infrastruktura techniczna itp. Zgodnie z ogólną definicją środowisko geograficzne jest także rozumiane jako układ hierarchiczny.

³ *Encyklopedia powszechna PWN*, red. R. Marcinkowski, t. 4, Warszawa 1987, s. 412.

⁴ J. Weiner, *Życie i ewolucja biosfery. Podręcznik ekologii ogólnej*, Warszawa 2003, s. 283–328.

⁵ Ch.J. Krebs, *Ekologia. Eksperymentalna analiza rozmieszczenia i liczebności*, Warszawa 2011, s. 3–15.

⁶ P. Trojan, *Ekologia ogólna*, Warszawa 1977, s. 5.

W skład środowiska człowieka, poza środowiskiem biologicznym i geograficznym, wchodzi – zgodnie z przyjętym wyżej założeniem – także **środowisko społeczne**. Definicja określa je jako „ogół warunków i zespół czynników rzeczowych i osobowych, powstających w wyniku społecznego współżycia i współistnienia ludzi, odgrywający decydującą rolę w kształtowaniu się osobowości społecznej człowieka i wyznaczający jego zachowanie się, a zwłaszcza przyjmowane role społeczne i postawy”. Wspomniane czynniki to: główne reguły zachowania się, przyjęte normy i hierarchie wartości moralnych, etycznych, estetycznych, wpływy i systemy wychowawcze. Warunki to warunki społeczno-ekonomiczne, polityczne, narodowościowe, stopień zaspokajania potrzeb życiowych, typy więzi społecznych.

W literaturze prawniczej najczęściej wciąż powoływana jest definicja środowiska naturalnego zaproponowana przez W. Brzezińskiego⁷. Autor ten stwierdza, że przez „naturalne środowisko człowieka” należy rozumieć „ogół elementów naturalnych, tzn. stworzonych przez naturę, ale w mniejszym lub większym stopniu przekształconych przez gospodarczą działalność człowieka, składających się w danym miejscu i czasie na warunki życia ludzkiego”. Określenie to opiera się głównie na drugim sposobie rozumienia przymiotnika „naturalne”, ale sądzę, że nie pomija również i trzeciego; końcowa część definicji powinna być, według mnie, wskazówką takiego rozumienia słowa „naturalne”, które prowadziłyby do uwzględnienia potrzeb człowieka. Trzeba jednak przyznać, że przy takiej treści definicji wniosek z niej wyprowadzony nie musi być jednoznacznie zaakceptowany, co skłania do pewnej modyfikacji określenia „środowisko naturalne”.

W literaturze podnoszono pod adresem tej definicji pewne wątpliwości i zgłaszano określone propozycje zmian. J. Boć sugerował wyraźniejsze objęcie jej treścią elementów niematerialnych, a także odrzucenie ostatniej części, ponieważ „brak elementu życia ludzkiego w danym miejscu i czasie nie dyskwalifikuje danego środowiska jako środowiska naturalnego”⁸. Ta druga propozycja wydaje się wątpliwa ze względu na całkowite wówczas pominięcie w treści definicji sugestii co do potrzeby uwzględnienia również i trzeciego rozumienia terminu „naturalne”. Z tego punktu widzenia korzystniejsze byłyby modyfikacje.

Z uwagi na te sugestie można spróbować zaproponować modyfikację definicji W. Brzezińskiego. Środowiskiem przyrodniczym człowieka można byłoby nazwać ogół elementów biotycznych i abiotycznych naturalnego (przyrodniczego) pochodzenia, poddanych oddziaływaniu człowieka i przekształconych do granic równowagi ekologicznej. Równowaga ekologiczna to stan środowiska trwale zapewniający właściwe warunki życia człowieka i zaspokajanie jego potrzeb, bez naruszania równowagi ekosystemów. Definicja zwraca uwagę na pochodzenie elementów tak rozumianego

⁷ W. Brzeziński, *Ochrona prawna naturalnego środowiska człowieka*, Warszawa 1975, s. 291.

⁸ J. Boć, *Zagadnienia prawne ochrony środowiska naturalnego*, Wrocław 1979, s. 38.

środowiska – mają to być elementy stworzone przez naturę, w stanie naturalnym bądź przetworzonym, jednak stopień tego przetworzenia nie jest obojętny. Granicą jest „przydatność” środowiska z punktu widzenia warunków życia człowieka i zaspokajania potrzeb (fizjologicznych, ekonomicznych, psychicznych, także takich jak poczucie piękna i harmonii krajobrazu z elementami sztucznymi, np. budowle, parki czy ogrody zabytkowe). W definicji podkreślono też, że w skład środowiska, poza czynnikami materialnymi, wchodzi oddziaływanie podmiotu środowiska na te czynniki przekształcającego je oraz oddziaływanie czynników środowiskowych na podmiot – tworzące warunki jego życia i umożliwiające zaspokajanie potrzeb.

„Równowaga ekologiczna” to taki stan środowiska, który utrzymuje podstawowe warunki i parametry niezbędne do istnienia w tym środowisku życia. Warunki te zostały opisane w opracowaniach ekologicznych; do najważniejszych zalicza się zwykle warunki termiczne (odpowiedni przedział temperatur), występowanie źródeł energii i surowców stanowiących podstawę procesów życiowych, określone warunki gęstości i ciśnienia materii, zabezpieczenie przed promieniowaniem ultrafioletowym⁹. Równowaga ekologiczna to równocześnie stan utrzymujący równowagę ekosystemów – równowagę wzajemnego oddziaływania wszystkich elementów ekosystemów (człowiek jest traktowany tu również jako element ekosystemu). Stąd też do pojęcia wprowadzam słowo „ekologiczna”, a nie częściej spotykane „przyrodnicza”, które w proponowanym ujęciu terminu byłoby zbyt wąskie.

W obowiązujących aktach prawnych używany jest najczęściej termin „środowisko”. Według art. 3 pkt 39 p.o.ś. środowiskiem jest „ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnia ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami”¹⁰. Ustawa przykładowo wylicza elementy środowiska: powierzchnia ziemi, kopaliny, powietrze, wody, elementy różnorodności biologicznej, także krajobraz i klimat. Sądzę, że z uwagi na dokonane wyżej ustalenia terminologiczne (zwłaszcza definicje środowiska, środowiska życia), przyjęcie terminu „środowisko” dla określenia zespołu elementów opisanych w definicji nie jest prawidłowe – termin jest chyba zbyt szeroki. Definicja ta jednak już się w ustawodawstwie zadomowiła – podobną zawierała poprzednia ustawa ogólna, czyli ustawa z 31.01.1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska¹¹.

⁹ P. Trojan, *Ekologia...*, s. 5.

¹⁰ Definicja w tym brzmieniu nie funkcjonuje od początku, została znowelizowana ustawą z 24.02.2006 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 360). Zmiana polegała zwłaszcza na włączeniu do niej wzajemnych oddziaływań między poszczególnymi elementami środowiska. Definicja jest jednak obecnie skonstruowana w sposób błędny logicznie, zakłada bowiem, że np. powierzchnia ziemi jest „elementem różnorodności biologicznej”.

¹¹ Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.

Człowiek, żyjąc w środowisku, wprowadza w nim zmiany, wykorzystuje i przekształca jego elementy. Niedawno zauważono, że jednostronny rozwój przemysłu i urbanizacja są czynnikami, które z jednej strony służą człowiekowi, z drugiej zaś przynoszą straty przez degradację środowiska, coraz wyraźniej widoczną zwłaszcza przy dłuższych odcinkach czasu. Zagrożenia środowiska i ich potencjalne skutki są obecnie już dość dobrze rozpoznane, przede wszystkim w ich bezpośrednim oddziaływaniu. Nie w pełni rozpoznano jeszcze skutki długofalowe, niektóre jednak opracowania mówią czasem wydźwięk nawet katastroficzny. Do szczególnie niekorzystnych zjawisk, praktycznie przez człowieka niezamierzonych, należą: zanieczyszczenie wód i powietrza atmosferycznego, erozja i skażenie gleb, zaburzenia naturalnej równowagi biologicznej w przyrodzie, wymieranie roślin i zwierząt, zmniejszanie się powierzchni leśnych i obszarów gleb czynnych biologicznie.

Dość dobre już obecnie rozpoznanie rodzajów i istoty zagrożeń powoduje tworzenie wielu układów klasyfikujących te zagrożenia. Możliwe są tu bardzo różne podejścia, należałoby więc dobierać układy klasyfikacyjne do realizacji konkretnych zadań, pamiętając równocześnie, że chodzi o dwa podstawowe zagadnienia:

- 1) zagrożenia stanu różnych elementów środowiska i środowiska jako całości, wynikające z wprowadzenia zanieczyszczeń i różnych form degradacji środowiska;
- 2) wykorzystywanie przez ludzkość określonych zasobów środowiska, mających ograniczony charakter i w znacznej części praktycznie nieodnawialnych.

1.2. Ochrona środowiska – od działań incydentalnych do polityki środowiskowej

Działania chroniące pewne elementy środowiska podejmowane były już bardzo dawno temu, jednak problemem ochrony środowiska dla wartości tkwiących w nim samym zajęto się dopiero w okresie oświecenia i XIX w., kiedy to rozwinął się ruch ochrony przyrody o charakterze konserwatorskim¹². Mimo to trzeba było czekać do drugiej połowy XX w., aby – wraz z narastaniem kryzysu ekologicznego – pojawiły się szersze koncepcje działań ochronnych, podbudowane rozważaniami filozoficznymi i etycznymi.

Rozważania te sięgają do podstawowych kwestii aksjologicznych. J. Wróblewski¹³ pisze dla przykładu, że wartość istnienia ludzkości różni się od innych wartości tym, że istnienie to jest warunkiem koniecznym i dostatecznym istnienia kultury (w sensie ogólnym), jest więc warunkiem wszelkiego wartościowania i normowania – w tym

¹² Zob. szerzej na ten temat J. Tyszkiewicz, *Ludzie i przyroda w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1984; W. Goetel, *Tradycje ruchu ochrony przyrody w Polsce [w:] Prawo a ochrona środowiska*, red. L. Łustacz, Wrocław 1975.

¹³ J. Wróblewski, *Kryzys ludzkości a metaetyka i aksjologia ogólna*, „Etyka” 1974/13, s. 170.

Podręcznik składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy zasad ogólnych ochrony środowiska i oceny oddziaływania na nie. Porusza również zagadnienia dostępu do informacji o środowisku, instrumentów finansowo-prawnych stosowanych do osiągnięcia celów jego ochrony oraz odpowiedzialności prawnej z tytułu niewykonywania obowiązków ochronnych i wyrządzania szkód w środowisku. W części drugiej omówiono poszczególne komponenty i sposoby oddziaływania na środowisko oraz jego ochronę (prawo emisyjne, gospodarowanie odpadami, ochronę wód, ochronę przyrody i jej zasobów, regulacje rolno-środowiskowe).

Książka przeznaczona jest przede wszystkim dla studentów prawa i administracji oraz innych kierunków związanych z ochroną środowiska. Zainteresuje również specjalistów w zakresie szeroko rozumianej problematyki prawnej ochrony środowiska.

Podręcznik został przygotowany przez zespół autorów z katedr prawa ochrony środowiska wydziałów prawa Uniwersytetu Szczecińskiego i Uniwersytetu Łódzkiego oraz Gdańskiej Szkoły Wyższej, a także prawników praktyków działających w instytucjach i firmach związanych z ochroną środowiska. Współautorem oraz redaktorem całości jest prof. Marek Górski, autor blisko 200 publikacji z zakresu głównie prawa ochrony środowiska, w tym komentarzy do ustaw oraz opinii do projektów aktów legislacyjnych; członek różnego rodzaju organów konsultacyjnych i doradczych, m.in. Państwowej Rady Ochrony Środowiska, Państwowej Rady Ochrony Przyrody, Komisji ds. ocen oddziaływania na środowisko.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788382464634 W04P01

ISBN 978-83-8246-463-4

9 788382 464634

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMÓWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)